

Če se drot, ki je z enim koncem pri pozitivnem polu baterije pri-
vezan, priveže prvemu koncu drota, kateri je okolo vretencev ovit, drugi
konec tega drota pa se priveže k drotu, ki je zvezan z negativnim polom
baterije, nastane po vsemu drotu, tudi v onem okolo vretencev ovitem
električni tok, valjarčki v vretencih postanejo magnetični, privlačijo nad
njim ležeče mehko v vod vdrelano železo na vzdol, drugi konec vóda se
naravno vzdigne, in prostreni klinec vtiska znamenje v popir. Kolikorkrat
toraj s ključem drot zvezemo kratkejši ali daljši čas, tolikrat šine elek-
trični tok po drotu, tolikrat privlačijo magnetizirani valjarčki poprečno
železo in tolikrat vtisne poostreni klinec kratko ali dolgo znamenje v
popir, katerega mehanizem memo vleče. Znamenja telegrafična obstoje
s pike (•) in čerte (—) n. pr. $a = \cdot - \cdot$, $b = - \cdot \cdot \cdot$, $c = - \cdot - \cdot$,
 $1 = \cdot - - - -$, $2 = \cdot \cdot - - -$

Uradnik tedaj, kedar telegrafira, s ključem baterije, bi rekel, odpira
in zapira in s tem znamenja v naj večjo daljavo piše, kakor drugi s
črnilom na popir, katerega imajo pred sabo. Elekrika prehití v eni
sekundi 60.000 milj in pisavec teh verstic je govoril iz Tersta s svojim
souradnikom v Londonu in Carigradu ravno tako, kakor sošolec s sošol-
cem v šolski klopi, kedar šepetata ali švacata. Z Bogom! Fr. Zor.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

57. Metelko Franc, učenik slovenščine v Ljubljani, je pisal:
Nemško-slovensko slovnico pod naslovom: Lehrgebäude der Slovenischen
Sprache itd. (Pač znamenito je brati, kako je po tolikih borbah svojo reč 33
let po njenem postanku vedno še sodil.) — Ta slovnica je pisana v poce-
rilici t. j. v latinskem po cirilovi šegi pomnoženem čerkopisu. Za gla-
sove, ki so v slovenskem in latinskem jeziku enaki, so latinske pismena,
za lastne glasove pa slovenskega jezika, ki jih v latinskem ni, so nove
po latinski okroži pridjane pismena. Le po tem navodu je mogoče vse
potrebne razločke, kakor v govorjenji tako tudi v pisanji delati; brez
potrebnih razločkov v pisanji je pa velikrat silno težko, in ptujcem clo
nemogoče, vsako besedo prav brati. Pa vsaka nova reč, bodi še tako
koristna, ima svoje ovirke. Koliko prednosti imajo arabske številke mem
latinskih, in vender so se jih Evropejci 100 let z vso močjo branili.

Veriti Franc, rojen na Benečanskem v tergu Tolmezzo l. 1771,
bivši župnik v Horjulu, umerl korar v Novem mestu l. 1849. — Vse
njegove bukve so v lepi slovenščini pisane. Ko je na perve bukve „Živ-

ljenje svetnikov“ naročnikov nabiral, so se mu nekteri posmehovali rekoč: „No, Lah*) nam bo že kej lepega spisal“. Zato so perve bukve le malo naročnikov imele; pa komaj so zlato solnce zagledale, so mogli že vsi zabavljivci omolkniti, ker jih je vse hvalilo. Torej jih je na drugo že čez 1700 naročilo. Da ljudje življenje svetnikov radi beró, nam to priča, ker je že trikrat natisnjeno, vsaki pot po 2000 iztisov. — Veriti nam spriča med drugimi, da ptujcu ni nemogoče slovenščine se popolnoma dobro naučiti. Že 30 let je bil star, ko na kranjsko pride, in takrat ni znal, kakor je sam večkrat pravil, ne besedice slovenske. Pa kako se je slovenščine učil, ker takrat še ni bilo slovnice, slovarjev in drugih priprav, zlasti pripravnih ne? — Pridno je pazil na govorjenje Slovencev, se vadil v izreki slovenskih glasov, ki se Lahom sicer težki zdé, mnogotero popraševal in zapisoval, in tako mu je bilo mogoče že čez pol leta, kakor pravijo, iz pisma pridigovati. Po tem se je pa slovenščine redovno in slovniško zučil, kakor njegovo pisanje priča. (Pr. Slovenija 1848 l. 52 in Zg. Danica 1849 l. 49.) Ptujega rodu, pa res dobrega slovenskega duha je bil, zato bo živel njegov spominj med Slovenci od roda do roda! —

Ziegler Joan: Štiri posledne reči . . V Iblani, 1831. — Namesti v Ljubljani; marsikteri skrajšajo v govorjenji prvi zlog in pravijo Ibljana; bral sem pa vender tukaj vpervič tako. Ali ni tudi Ipava namesti Lipava? Na Dolenskem pa v nekterih krajih *l* namesti *j* izrekajo: melnik, smalni dan, pálik itd. namesti mejnik, smajni dan, pajik.

Prešern Franc. dr. pravništva, je zložil mnoge pesmi, ki niso brez sladkorja in soli, nektare so clo visoke pesniške cene, in bodo njegovo ime še dolgo ohranile. V mnogoterih časopisih posámezno, potem pa tudi bolj popiljene skupej natisnjene pod naslovom: Poezije Doktorja Franceta Prešérna. V Ljubljani, 1847. 8i. 191 str.

Miklosič Franc, Štajerec: Bukve častitega g. prof. Miklosiča med vsimi drugimi slovenščino na viši stopnjo peljejo, in se ne morejo preplačati, ker so za prav vterjeno izobraženost v slovenščini neogibno potrebne.

Krempl Anton: Lepe cene bi bile njegove bukve, ko bi ne bil tako silno nemškarij; pri vsi svoji gorečnosti za slovenščino se od nemškarije ni mogel odtergati.

Slomšek Anton, slavni izbuditelj ljubezni do slovenščine na Koroškem in Štajerskem, po vsej Slovenii znan in v lépem spominu zavolj izdanih mnogih pobožnih bukev, ktere so že veči del v več natisih na svetlobo prišle. —

*) Lah t. j. Vlah ali Valah poméni Italijana, na Dolenskem pa starovérca.

Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči. To časopisje, ki se je začelo 1843 pod sedanjim vrednikom gosp. Bleiweisom, ima toliko naročnikov, da se bo gotovo še ohranilo; in v zaslugo se mu mora šteti, da iz mlačnosti budi, neotesanost graja, sploh izobraženost priporoča in tako slovenščini v povzdigo služi. V ravno ta namen je tudi Vodnik l. 1797 svoje „Novice“ izdajal, tudi lepe in mi-kavne sestavke je na znanje dajal, in vendar so zavolj premalo naroč-nikov že z letom 1800 mogle nehati. Ali so Slovenci takrat svoj jezik menj ljubili kakor zdaj? To se sploh ne more reči, ker se vidi iz te-danjih pisem, da so bili: Kumerdaj, Japel, Skrinjar i. dr. silno vneti za slovenščino; ali pred Kopitarjevo slovnico in pred vstanovljeno stolnico slovenščine (slow. Lehrkanzel) v Ljubljani jih je bilo silno malo med Slovenci, katerim je bilo mogoče lepoto in ceno slovenščine prav spoz-nati; kar pa kdo ne pozna, rad vnevar pusti.

Ravno od tod je tudi verjetno, da se bo cerkveno časopisje ohrani-lo, ki ga od Mal. serp. 1848 pod naslovom „Zgodnja danica“ (pervi tečaj je bil pod naslovom: „Slovenski cerkveni časopis“) gosp. dr. Pogačar Janez, c. kr. prof. bogoslovja in vodja v Alojsjušči, vre-duje in zalaga. — Tretje slovensko časopisje, ki še v Ljubljani dije, se je začelo 1. Mal. tr. 1850 pod naslovom: „Ljubljanski časnik“; njega vrednik je bil od začetka g. Potočnik in zdaj je g. Melcer Dra-gotin, namestiven učitelj v Ljublj. gimnazii.

Toman Lovró je dal na svetlo: Glasi domorodni. Slovenske pesmi. V Ljubljani, 1849. 8. str. 135. V njih se razodeva duh lepih naravnih darov; tode veliko večji cene bi bile, ko bi se znanje slovnice v njih tolikanj ne pogrešalo.

Jeran Luka, r. v Javorjah 1818, duhovsk obhodnik, je dal na svetlo: Pirhi za device . . . Še več družih hvale vrednih pa brezimenih dél, ki se tedaj tukaj ne morejo imenovati, tudi marsiktere prav lepe pesmi je zložil, ki so v mnogoterem časopisji na pr. v „Drobtinicah“ l. 1847 od sv. Maksimiliana itd. našinjene.

Koseski-Vesel Joan, r. v Kosezah pri Moravčah, zdaj kamer-ski svétnik (kameralth): Devica Orleanska. Tragedija petih djanj s predigro. Spisal Miroslav Šiler. V Ljubljani, 1848. 8. str. 140. — Mno-goteri véjani sestavki v Novicah, ki vso hvalo presežejo, so vsim Sloven-cem znani. Slavno ime Koseski-Vesel naznani pesnika pervega reda, ki, kot Metastasio neumerjčnega spomina, o čistem duhu rajnih višav okrep-čan, ne samo sladke, tudi zdrave, tudi oživljavne, zgolj čistozišavne dušne hrane zagotavlja.

Cafov Oroslov, r. pri sv. Trojici v Slovenskih Goricah l. 1814, je iz českega poslovenil: Robinson mlajši. V Gradcu, 1851 8. str. 358. — „Windischbücheln“ prestavimo Slovenske Gorice. Da bi

dvombe ne imeli, ali smo ime prav zadeli ali ne, bi bilo pač dobro vse slovenske krajne imena v duhovski imenjak zraven nemških natisniti; kar je v našem in Labudskem že storjeno.*)

Skorej le memo gredé hočemo tukaj od svojih hrovaških sosedov omeniti: „Arkiv za pověstnicu jugoslavensku“. Ta knjiga obseže imenitne sestavke za nas Slovence; vredeuje jo slavnoznaní gosp. Ivan Kukuljević Saksinski, ki v predgovoru pravi: „U obziru člankov, koje smo stavili u ovu prvu knjigu našega Arkiva, gledali smo za sada većom stranom na takove predmete, koji spadaju na povestnicu kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie; pa nismo nikod iz pred očih izgubili ukupno jugoslavenstvo, timveč uzeli smo nekoliko člankov govorećih o bajoslovju (mythologii), književnosti, umetnosti i u obće o povestnici vsih Slavenov stanujućih na jugu. U drugoj knjigi obratiti ćemo veću pozornost na takove spomenike i predmete, koji spadaju na povestnicu serbsku sa vele zanimivom historiom Hrvatov i Slovincov stanujućih u gornjoj Ilirii.“

Ker so tudi drobtinice božji dar, in jih tedaj ne smemo zaničevati, zato sem nekatere tudi prav majhne pismene delca Pismenici pridjal. . . . Po naslovih se že precej vidi stan pismenstva, in pri knjigah sedanjega časa tudi to spozná, ktere so v Bohoričici in ktere v Gajici natisnjene.

Le po naslovih soditi se je slovenski jezik od 40 ali 30 let tolikanj zboljšal, da zdaj vse prejšnje dobe v vsakem oziru deleč preseže. Prav za prav se pa slovenski jezik ni celo nič zboljšal, ampak le njega znanje pri pisateljih od tistega časa, kar so dobre slovnice na dan prišle, je veliko večí. V resnici pa se je slovenski jezik v poznejih dobah zmirej bolj in bolj, žalibog, le shujšal, tako da ne le v sestavkih bolj po nemškem kopitu vleče, ampak tudi nekatere besede, izréke in velikrat potrebne tanjši ločine v sklanjah in vpregah so v poznejih časih ali večí dél ali popolnoma zgubljene; česar se posebno iz knjig perve in druge dobe sléhern lahko prepriča, in tudi v slovnici „Metelko's Lehrgebäude der slow. Sprache“ je to semtertje dokazano“.

*) Namest „Slov. gorice“ se bere tam: na Goričkem.